

ДРУШТВЕНИ ПОЛОЖАЈ, СТАМБЕНИ ПРОБЛЕМИ И КАРАКТЕРИСТИКЕ ДОМАЋИНСТАВА И ПОРОДИЦА РОМА У БЕОГРАДУ

АЛЕКСАНДАР КНЕЖЕВИЋ^{1*}

¹Универзитет у Београду – Географски факултет, Студентски тр 3/3, Београд, Србија

Сажетак: Роми у Београду представљају етничку заједницу која је социјално најугроженија. Социјална изопштеност, махалски тип живота и недовољна заинтересованост Рома за свеукупан друштвени напредак у спрези са другим садржајима ромске етничке културе, непосредно се одражавају на различите аспекте њиховог живота. Стамбена ситуација Рома највидљивији је облик њиховог сиромаштва. Процес уситњавања и повећања броја домаћинстава који је један од индикатора модернизације, код Рома у Београду тече споро и недвосмислено указује на корелативну зависност од друштвеног положаја и стамбених проблема. Према резултатима Пописа становништва, домаћинстава и станова из 2002. године, највећа концентрација декларисаних Рома је у Београду, где их има 19.191, односно 17.7% од њиховог укупног броја у Србији. Удео самачких и двочланих домаћинстава у укупном броју ромских домаћинстава Београду је 2002. године износио свега 24.7%, што је дупло мање у односу на исти удео на нивоу Града Београда (47%). Још видљивије разлике су у структури домаћинстава са 5 и више чланова где је овај удео код Рома у Београду износио 38.8% и био скоро четири пута већи у односу на исти удео на нивоу Града Београда. По питању друштвеног устројства, резултати теренских истраживања указују на породични начин организовања јер 62% београдских Рома живи у проширеним породицама, док остали живе у инокосним породицама. Фамилијарна организација Рома у Београду је препознатљива само у фрагментима, и тамо где се среће она је модификована јер нема свих сродника по мушкој и женској линији, а њихове фамилијарне везе не подразумевају и заједничко домаћинство.

Кључне речи: Роми, структура домаћинства, стамбени проблеми, породица, друштвени положај, попис становништва, етничка дистанца

Увод

Иако је чињеница да Роми у Београду представљају етничку заједницу која је социјално најугроженија, праве размере економске заосталости у којој они живе још увек недовољно познајемо. Социјална изопштеност, махалски тип живота и недовољна заинтересованост Рома за свеукупан друштвени напредак у спрези са другим садржајима ромске етничке културе, непосредно се одражавају на различите аспекте њиховог живота. Да ли су, и у ком обиму Роми поправили свој друштвено-економски положај, само делимично се може оценити на основу података пописа становништва, између осталог и због склоности Рома да у одређеним околностима мењају став при декларисању национале припадности и на тај начин маскирају праву демографску слику. Несумњиво највећи напредак у том погледу представља раскид Рома с номадском прошлостју, што им је бар перспективно давало шансу да брже ухвате корак с временом и простором на коме живе и давало наду у дубљи преображај. Међутим, не обазирјући се на средину у којој живе, Роми су дуго неговали занимања која су одавно превазиђена и за чијом потребом нема скоро нико из

* e-mail: knezevicaleksandar@yahoo.com

њиховог окружења, због чега су били принуђени на честа сељакања која су утицала, како на потпуно замирање њихове привредне активности, тако и на њихове стамбене проблеме и друштвени положај уопште. Деловање ових фактора удружених са специфичним културно-цивилизацијским обрасцима и дубоко укоревеним навикама и менталитетом Рома, довело је до одређене врсте транзиције породичне структуре и обележја ромских домаћинстава. Ако знамо да се у периоду после Другог светског рата пораст броја домаћинстава у Београду одвијао бржим темпом него што се одвијао пораст становништва, поставља се питање зашто се овај тренд који је био универзалан, узрокован крупним друштвено-економским променама, убрзаној индустријализацији, урбанизацији и општој модернизацији свих сегмената друштва, није манифестовао и у ромској популацији. Напротив, процес уситњавања и повећања броја домаћинстава који је један од индикатора модернизације, код Рома у Београду је текао спорије и недвосмислено указивао на корелативну зависност од друштвеног положаја и стамбених проблема.

Према резултатима Пописа становништва, домаћинстава и станова 2002. године, укупан број декларисаних Рома у Србији (без Косова и Метохије) износи 108.193 што чини удео од 1.44% у укупном становништву Србије и ставља их на треће место по бројности националних мањина (иза Мађара и Бошњака). Од укупног броја декларисаних Рома у Србији, 73.1% живи на територији Централне Србије, а 26.9% у Војводини. Највећа концентрација декларисаних Рома је у Београду, где их има 19.191, односно 17.7% од њиховог укупног броја у Србији. Према истим резултатима број ромских домаћинстава у Београду је износио 4.986, са просечном величином од приближно 4 члана (3.8), од чега је 38.8% ромских домаћинстава имало 5 и више чланова.

Друштвени положај Рома у Србији

На савремени живот и обичаје Рома у Србији велики утицај има процес укупног друштвено-економског развика. Роми су вековима испољавали тежњу за очувањем своје традиционалне културне баштине и самобитности. Упоредо с тим, почев од XX века, Роми се интензивније труде да пређу из једног архаично-патријархалног начина живота на један вид савременог народног живота који је заснован на прогресу. Роми се постепено укључују у друштвено-економску заједницу географске средине у којој живе углавном као носиоци послова у делатностима које други нису хтели или нису били способни да обављају (чишћење улица, радови на гробљима, одношење смећа итд.).

Од давних времена Роми у Србији су имали сва права и обавезе као и други народи. У раздобљу од 1919-1941. године било их је разних професија и радне активности. Поред бројних класичних заната које су обављали као занатски радници, било је међу њима и индустријских радника, али и учитеља, свештеника, официра, лекара, адвоката и других професија.

За период од 1945-1991. године многи аутори тврде да су Роми у Србији достигли солидан ниво друштвене еманципације, и да је социјалистичко устројство бивше Југославије одговарало процесу извлачења Рома из ригидних традиционалних оквира живота. Тако се наводи да је међу Ромима у овом периоду било ..."занатлија свих врста класичних и нових заната, трговаца, индустријских радника, пољопривредника, лекара, медицинских сестара и здравствених техничара, инжењера, адвоката, професора, наставника и учитеља, кустоса музеја, професионалних школованих музичара, припадника официрског кадра ЈНА, милиционера, свештеника, глумца. У фискултури и спорту, истичу се нарочито као боксери и хрвачи; у неким

градовима постоје помски фудбалски клубови, фолклорна и аматерска друштва и ромско позориште" (Вукановић Т., 1983.).

Иако се овај период везује за напредак животног стандарда, живот и обичаји огромне већине Рома у Србији темељио се на традиционално-патријархалном начину живота који се одвијао у властитој друштвеној изолацији, на периферији савремене цивилизације, у тешкој материјалној и културној заосталости. Ову чињеницу потврђује и етничка мимикрија Рома у нади да ће им одрицање од сопственог етничког идентитета донети решење за, пре свега, социјалне проблеме.

Јединствена по томе што никада није Роме третирао као проблем, СФР Југославија је била међу напреднијим државама у свом односу према Ромима. За разлику од осталих земаља Источне Европе где су живели Роми, југословенске власти нити су се озбиљно бавиле проблемима Рома, нити су имале политику специфично усмерену према ромском становништву.

Социјалне промене ромског становништва, почивају углавном на ромском подмлатку и друштвеним условима средине у којој живе. Са коришћењем израза "Ром", први пут у званичној употреби на попису становништва 1971. године, почеле су и серије "спорадичних покушаја" за развој ромских културних права, који су трајали све до осамдесетих година XX века. Прве публикације на ромском језику везане су још за далеку 1935. годину, када је у Београду излазио часопис под именом "Циганске новине" (Romano Lil). Лист је од марта 1935. године излазио једном месечно. Лист "Глас Рома" који се појавио 1973. године, био је замишљен као средство информисања Рома у целој Југославији али због финансијских проблема је више пута нестајао. Како је пролазило време Роми су добили могућност да представе свој друштвени живот и путем електронских медија. Од 23. јула 1981. године на таласима београдског радија Студио Б почело је емитовање прве емисије о животу и стваралаштву Рома под називом "Слушајте људи" (Ašunen Romalen). Постојање ове емисије је била заслуга људи који су учествовали у њеној реализацији (активисти београдског друштва Ром и запослени на станици Студио Б) и који су све трошкове технике плаћали личним средствима. Због добре музике, интересантних гостију, и најактуелнијих вести о Ромима, ова емисија је била у врху слушаности ове станице (Степић М., 1985.).

Након наведених пионирских потеза у мдијском простору Београда, почиње оснивање редакција на ромском језику и на другим радио и телевизијским станицама тако да су Роми уласком у медијски простор добили могућност да прикажу ширем аудиторијуму специфичности везане за свој културни идентитет.

Распад СФР Југославије и почетак грађанског рата је дао савим нову димензију организовању Рома. Резултати напретка који су Роми остварили до 1991. године у друштвеној афирмацији етно-културног идентитета кроз укључивање у друштвени живот Београда и Србије је био озбиљно доведен у питање. Улазак вишестраначја у политички живот Србије је потпуно пореметио суштину организовања Рома и претворио ромске организације у удружења грађана која су принуђена да се баве углавном хуманитарним питањима и проналажењем донатора за санирање социјалне беде која је у ратним околностима бивала све већа. Деведесетих година се формирају и прве ромске политичке партије, што је требало да значи и њихов улазак у активан политички живот, али и прилику да сами утичу на свој живот. У пракси се показало да је најмање користи од таквог политичког ангажмана имало ромско становништво, јер ромске партије су често биле мета разних политичких манипулатора који су их, зарад сопствених интереса, придобијали обећањима која никада нису остварена.

Држава више није имала интереса за решавање проблема са којима се суочавало ромско становништво, те су Роми били препуштени сами себи и по некој академској расправи, што је омогућило масовну појаву невладиних организација (НВО) које су, у највећем броју, у своје програме укључивале активности из домена хуманитарног рада, социјалне интеграције и едукације. Међутим, активност већине тих организација била зависна од финансијске подршке спровођењу актуелних пројеката. Оног момента када би нестало новца активност многих НВО би постала само фикција.

Данашњи тренутак у животу београдских Рома је нешто другачији него деведесетих година XX века из више разлога. Прво, општа друштвена клима у Србији је повољнија за целокупно становништво, па самим тим и за Роме. Пут Србије у Европску Унију је затрпан разним препрекама у виду стандарда које држава треба да испуни, а централно место свакако, заузима њен однос према људским правима и правима мањина. Чињеница да Роми у Србији спадају у групу најугроженијих националних заједница данас их ставља у групу приоритета што значи да су активности усмерене на решавање проблема Рома под лупом међународне јавности. У прилог томе иде и тесна сарадња Владе са многим међународним организацијама које се баве проблематиком мањина и формирање владиних институција које се данас активно баве решавањем проблема са којима се суочавају Роми.

Највећи искорак је направљен у фебруару 2002. године када је тадашња СР Југославија усвојила Закон о заштити слобода и права националних мањина којим је Ромима признат статус националне мањине и загарантована заштита индивидуалних и колективних права. "У циљу спровођења одредби Закона, Министарство за људска и мањинска права је уз помоћ међународних организација-Мисије ОЕБС-а, УНХЦР-а, УНДП-а, ОХЦХАР-а, УНОЦХА, УНИЦЕФ-а и Светске банке, формирало тим који је израдио Нацрт стратегије за интеграцију и давање нових овлашћења Ромима, који покрива области становања, образовања, економског оснаживања, социјалне и здравствене заштите, политичке партиципације, информисања и медија, културе, проблеме дискриминације, третирајући посебно питање положаја жена, интерно расељених лица и азиланата-повратника"².

Министарство за људска и мањинска права је, такође, оформило "Секретаријат за ромску националну стратегију", који је почео са радом 21. априла 2003. године.

На овај начин, држава се поново ставља у позицију носиоца главних активности у решавању проблема са којима се суочавају Роми, што оставља могућност и наду да ће приоритет организовања Рома у будућности бити, пре свега, промоција њихових етно-културних вредности, а не само потрага за финансијским донаторима који су усмерени на решавање социјалног статуса.

Стамбени проблеми Рома у Београду

Становање је један од најзначајнијих елемената свакодневног живота појединаца, породица и друштвених и етничких група уопште. Стан је материјално добро које има своје квантитативне особине, квалитет, форму и институционални статус.³ Наведене особине стана су одређене друштвеним положајем, улогом и симболичким припадностима станара. Социолошки приступ становању карактерише

² www.humanrights.gov.yu – веб сајт Министарства за људска и мањинска права Србије и Црне Горе.

³ У квантитативне особине спадају површина, број соба итд; у квалитативне врста материјала, опрема идр; форму стана представља на пример индивидуално и колективно становање и њихови прелазни облици; институционални статус подразумева врсту својине (приватна, друштвена, закуп, без правне основе итд.).

и проучавање узрока и последица стамбене оскудице, као и разлика у друштвеној дистрибуцији те оскудице. Стамбена криза у виду стамбеног дефицита, неприлагођености стамбених услова индивидуалним и породичним потребама, неједнакости стамбеног положаја припадника појединих друштвених слојева и социјалне сегрегације по месту становања најтеже погађа најниже друштвене слојеве, односно сиротињу.

С обзиром на чињеницу да је становање одређено местом појединца и друштвених група у друштвеној подели рада, у производњи и расподели материјалних добара, друштвене моћи и угледа, то значи да би у разматрању проблема становања Рома требало поћи од друштвеног положаја Рома као етничке мањине, односно општег друштвеног оквира њиховог становања. Друштвени положај Рома који одређује и њихов стамбени и насељски стандард је у вези са проблемом њихове интеграције на нивоу локалне заједнице, њиховог културног идентитета и мултиетничке коегзистенције у градском простору. И у свету и код нас постоје бројна теоријска разматрања и практична настојања да се интегришу људи, локалне заједнице, државе. Говори се о економској, цивилизацијској, етничкој интеграцији. Међутим, отпори интерграцији, као нивелационом процесу, су такође бројни и врло распрострањени како у развијеним, тако и у земљама у развоју.

Стамбена ситуација Рома највидљивији је облик њиховог сиромаштва. Наравно, нису сви Роми сиромашни, али у целини узев, сиромашнији су од неромског-већинског становништва. Када се говори о Ромима, може се говорити о "етнослојном статусу, односно о потпролетерском положају карактеристичном за дискриминисане мањинске групе" (Митровић А., 1992.).

Најчешће дивље подигнута и запуштена ромска насеља су несигурне и нехигијенске сегрегиране насеобине, претежно сачињене од слабог, понекад отпадног материјала, са никаквом или слабом комуналном инфраструктуром, у којима живе становници искључени или лоше интегрисани у локално и глобално друштво. Начин живота и вредности у таквим насељима су у знаку културе беде, као производа адаптације и реакције ромске сиротиње на њихову маргиналну позицију у савременом друштву. Социолози сматрају да излаз из сиромаштва, на теоријском плану, ваља тражити у оквирима теорије друштвене слојевитости и промене, а не у теорији културе сиромаштва јер "од схватања о култури сиромаштва и беде до идеологије окривљавања жртве није далек пут" (Вујовић С., 1993.).

Роми у Београду су насељени на периферним насељима, са изузетком оних каја су због ширења града опстала у ужем градском подручју (нпр: Старо сајмиште, Газела, Маринкова бара, итд.). Ретки су примери становања Рома у градским стамбеним зградама и блоковима. Такви су примери видљиви, на пример, у насељу Чукаричка падина, где је крајем осамдесетих година на месту некадашњег ромског насеља, подигнут комплекс стамбених зграда. У тим зградама има Рома који су добили станове у замену за срушене куће, али је њихов број значајно опао у последњих 20 година. Наиме, већина Рома са Чукаричке падине је, током деведесетих година, продала своје новосаграђене станове (углавном избеглом становништву из Хрватске и Босне), док се код преосталих може уочити недовољна адаптација у новом окружењу. Они се, дакле, сами издвајају у своја етнички хомогена насеља чак и када имају решене стамбене услове. Међутим, просторна дистанца је двосмерна јер ни неромско становништво не жели да живи у ромском суседству. Етничка и просторна дистанца се успостављају због сучељавања предрасуда, неповерења према припадницима других етничких и расних група и њима својственог начина живота. Поводом ове појаве може се говорити о "просторним стереотипима", који се формирају перцепцијом Рома о својој насеобини, као и перцепцијом те насеобине од

стране неромског становништва, односно етнички различитих суграђана који живе у другим деловима града. Суседства се у Београду обично деле на "добра и лоша". Лоша суседства су она у којима постоји концентрација необразованих или особа са ниским степеном образовања, корисника социјалне помоћи, хендикепираних особа, незапослених, старих итд. Добра суседства су антипод лошим. Међутим, у Београду, и поред декларативног инсистирања његових становника на космополитизму, европском мултиетницизму и трдиционалном српском гостопримству (што је, такође, пример стереотипије), Роми су ипак лоши суседи, што се стално показује кроз разне видове негодовања, када се градске власти осмеле да предложе дислоцирање неких ромских насеља. Примера за то има довољно.

Ниво социјалне интеграције житеља београдских ромских насеља се мења у времену и простору. Незадовољство београдских Рома веома ретко поприма организоване манифестне облике, најчешће због недостатка храбрости и осећања да протести немогу имати никаквог ефекта. Бити сиромашан, значи по правилу бити неважан и немоћан. Да би се успоставила социјална интеграција Рома у Београду, неопходно је постојање релативно високог нивоа дељења аспирација и проблема у заједници, позитивна социјална адаптираност на ситуације и релативно идентичан осећај степена угружености свих чланова. Ипак, треба закључити да Ромима у Београду (и у Србији) "нису понуђени ни асимилација ни културни плурализам, већ се од њих очекује само делимична акултурација која не води ка социјалној и структурној интеграцији" (Митровић А., 1992.).

Карактеристике ромских домаћинстава и породица у Београду

Интерс за испитивањем домаћинстава у демографији произилази из чињенице да од њихових економских својстава, организације и величине у многоме зависе поједине структуре становништва, али и природно и просторно кретање становништва. У великим градским срединама као што је Београд, веома је уочљив утицај модернизације друштва на преображај домаћинстава, пре свега у смислу њиховог састава и величине. "То значи да ове средине предњаче у процесу трансформације домаћинстава ка смањењу њихове просечне величине услед нуклеаризације породичне организације и све мањег броја деце у породици, променама у брачном понашању, процеса старења становништва и продуженог трајања живота. Све то утиче да промене структуре домаћинстава према броју чланова у савременим високоурбанизованим друштвима, а посебно великим урбаним центрима, обележава изражен пораст удела самачких и двочланих домаћинстава, лагани пораст трочланих а стагнација или благи пад четворочланих домаћинстава, уз пад удела домаћинстава са пет или више чланова. У нјразвијенијим европским земљама удео самачких и двочланих домаћинстава износи 50% док у неким градовима само једночлана домаћинства достижу тај удео" (Петровић М., 1999.).

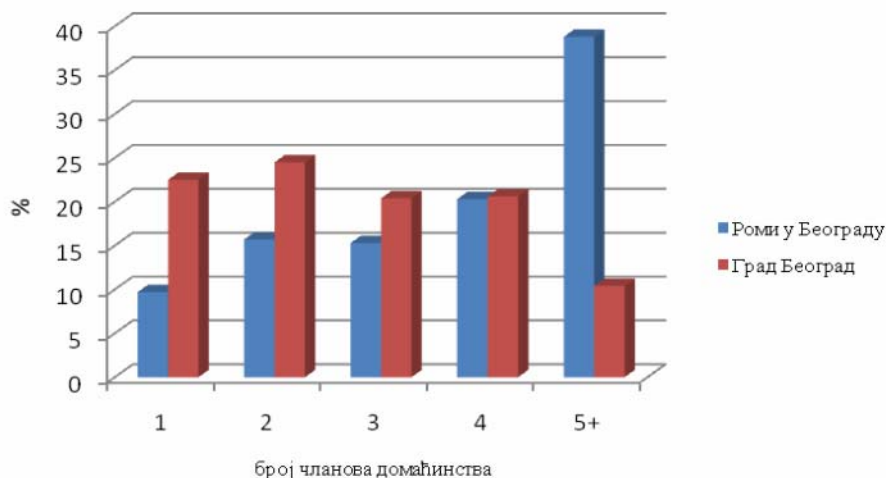
Међутим, промене у структури домаћинстава нису подједнаке у свим друштвима и зависна су од више фактора међу којима је водећи економски, па је у друштвима са напреднијом економијом већи удео домаћинстава са мање чланова. Исто важи и за домаћинства у оквиру једног друштва, с тим да поред економског, значајну улогу могу имати и културни фактори, посебно у вишестничким друштвима. Према резултатима пописа становништва, домаћинстава и станова из 2002. године просечна величина домаћинстава у Београду је износила око 3 члана (2.7), док је просечна величина ромских домаћинстава у Београду износила приближно 4 члана (3.8), од чега је 38.8% ромских домаћинстава имало 5 и више чланова (табела 1.).

Удео самачких и двочланих домаћинстава у укупном броју ромских домаћинстава Београду је 2002. године износио свега 24.7%, што је дупло мање у односу на исти удео на нивоу Града Београда (47%). Још видљивије разлике су у структури домаћинстава са 5 и више чланова где је овај удео код Рома у Београду износио 38.8% и био скоро четири пута већи у односу на исти удео на нивоу Града Београда који је износио 10.4% (графикон: 1).

Табела 1. Структура ромских домаћинстава у Београду и укупног броја домаћинстава у Београду према броју чланова 2002. Године

Број чланова Number of members	Роми у Београду Roma in Belgrade		Град Београд City of Belgrade	
	Бр. домаћинстава Number of households	%	Бр. Домаћинстава Number of households	%
Укупно / Amount	4986	100.0	576325	100.0
Самачка домаћинства / single households	485	9,7	129836	22,5
2	783	15,7	141306	24,5
3	764	15,3	117628	20,4
4	1012	20,3	118975	20,6
5	784	15,7	37433	6,5
6	525	10,5	15424	2,7
7	285	5,7	4415	0,8
8	162	3,2	1326	0,2
9	91	1,8	546	0,1
10 и више / and more	95	1,9	436	0,08

Извор: За Роме у Београду РЗС-посебна обрада а за Град Београд књиге ПСДС 2002. године.

Графикон 1. Структура ромских домаћинстава и домаћинстава у Граду Београду према броју чланова 2002. године.

Резултати теренских истраживања спроведених од 20-30. августа 2006 године на седам локација које су настањене Ромима (Макиш, Обреновачки пут, Баново брдо, Сајам, Газела, Маринкова бара и улица Војислава Илића) у пет београдских општина (Чукарица, Савски Венац, Нови Београд, Вождовац и Звездара) указују на знатне

разлике у односу на званичне статистичке податке у погледу структуре ромских домаћинстава у Београду према броју чланова. Истраживањем је обухваћено 294 лица ромске националности (1,5% од укупног броја Рома у Београду према резултатима пописа становништва 2002. године) који живе у 52 домаћинства, од чега је анкетирано 100 испитаника старости од 18-54 године. Према резултатима теренских истраживања удео ромских самачких и двочланих домаћинстава износи 15.3%, док је највећи удео петочланих домаћинстава (23.1%). Такође је видљива разлика код удела домаћинстава са пет и више чланова. Према резултатима пописа из 2002. године тај удео је износио 38.8% док је према резултатима теренског истраживања износио 73% (табела: 2.). Овако велика разлика је очекивана у погледу структуре домаћинстава по броју чланова јер су истраживањем обухваћена већином домаћинства из ромских насеобина у којима живе економски најслабији слојеви Рома у Београду, док су пописним резултатима обухваћена и ромска домаћинства која су се у процесу интеграције делимично или потпуно трансформисала.

Према породичном саставу доминирају породична домаћинства од чега 50% отпада на домаћинства са једном породицом.

Табела 2. Структура ромских домаћинстава у Београду према броју чланова 2006. године

	Број домаћинстава Number of households	%
Укупно / Amount	52	100.0
Самачка домаћинства / Single households	2	3,8
2	6	11,5
3	4	7,7
4	2	3,8
5	12	23,1
6	8	15,4
7	8	15,4
8	2	3,8
9	6	11,5
10 и више / and more	2	3,8

Извор: Кнежевић, А. (2006). *Роми (Цигани) у Београду-етнодемографска проучавања*. Београд: Географски факултет, магистарски рад

Проучавајући Роме у Југославији, Татомир Вукановић је констатовао да њихова друштвена организација представља веома интересантну појаву, да је устројена на прилично архаичан начин и да није у значајној мери подложна процесима урбанизације и модернизације друштва уопште. Тада је издвојио следеће друштвено устројство код Рома:

- *"Породица*-на прво место долази инокосна породица, састављена од мужа, жене и њихове малолетне деце неспособне за привређивање. Када деца поодрасту и почну се женити, уколико се не оделе, настаје проширена породица. Такав тип породице се најчешће среће код земљорадника и занатлија, како по селима, тако и по градовима.

- *Фамилија*-сви сродници како по мушкој, тако и по женској линији, без обзира да ли живе у једној проширеној породици или сродничкој задрузи, или не, називају се именом фамилија.

- *Сродничка задруга*-када једна проширена породица, нарочито на неколико десетина чланова обитељи, у заједничком домаћинству, чини сродничку задругу. С напретком културе и цивилизације, овај тип друштвеног уређења код Рома се распада.

- *Род*-сроднички чланови по мушкој линији, који живе у више кућа, чине род. То су блиски сродници-братучеди.

- *Братство*-крвни сродници по мушкој линији, до пет појасева сродства, чине једно братство. Они имају исте навике и не жене се између себе.

- *Фис (племе)*-то је сродничка институција, која води порекло од заједничког претка, од шест појасева па надаље. Примање фиса је најзаступљеније код Рома на Косову и Метохији под утицајем арбанашког становништва, како код Рома православне вере, тако и код Рома муслимана. Није обичај да се Роми истог фиса међусобно жене и удају, што је примљено од племенске организације Арбанаса" (Вукановић Т., 1983.).

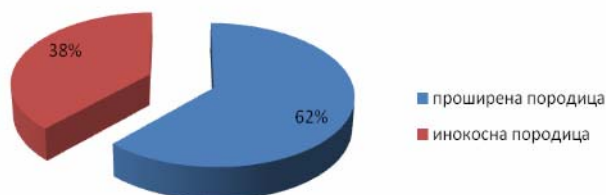
Породице се у демографији проучавају са више аспеката (величина, тип, организација итд.) а резултати се користе да би се боље сагледале и објасниле промене у процесу демографског развитка.

Из литературе је познато да код свих ромских скупина у Србији отац има највећу власт у породици и њен је апсолутни господар. То се темељи на патријархалном менталитету Рома у Србији, као и делом на верским поимањима и догмама ислама и хришћанства (у зависности од тога којој конфесији припадају). Томе треба додати и прастари обичај куповине невесте, која противзаконита али се још увек може срести код Рома, чију цену одређују свекар и младин отац, а што је оцу породице давало предност да буде носиоц права над подручном женском обитељи. Код Рома је уобичајено да када муж издржава своју породицу, онда је он и њен господар. У случају да су оба брачна друга упослена, господар породице је отац као и у случају када је упослена само жена.

Теренским истраживањима неке од наведених карактеристика ромских породица су потврђене и још увек актуелне, док су се неке с временом потпуно изгубиле или традиционално и културолошки не припадају одређеним ромским групацијама. Тако, по питању друштвеног устројства, резултати истраживања указују на породични начин организовања јер 62% београдских Рома живи у проширеним породицама, док остали живе у инокосним породицама (графикон: 2.). Фамилијарна организација Рома у Београду је препознатљива само у фрагментима, и тамо где се среће она је модификована јер нема свих сродника по мушкој и женској линији, а њихове фамилијарне везе не подразумевају и заједничко домаћинство. Институције као што су сродничка задруга, род, братство и фис међу београдским Ромима највероватније више не постоје.

У инокосним породицама највећи утицај има муж који обично издржава породицу и одлучује о свему, док је у проширеним (вишегенерацијским) породицама, на постављено питање "*ко је главни у породици*", најчешћи одговор "деда". Резултати истраживања показују да се патријархалност Рома у Београду се не би могла приписати верским поимањима и догмама, као и да муж више тако неограничени утицај.

Такође је приметно да су традиционални оквири породичног живота више попустили код Рома који су дуже настањени или су рођени у Београду него код Рома који су се у скорије време доселили.

Графикон 2. Типови породица Рома у Београду 2006. године
Закључак

Упркос томе што је највећим делом гетоизирано и што се налази на маргинама друштва и главних токова модернизације, ромско становништво у Београду је суочено са важним демографским и другим променама које би требало да га воде из традиционалне у савремену фазу развитака. Утицај маргиналног друштвеног положаја Рома у Београду и Србији, се најјасније огледа у њиховим тешким и наизглед не решивим стамбеним проблемима са којима нису у стању да се суоче ни надлежне градске и државне институције. Промене у структури ромских домаћинстава, пре свега у смислу броја чланова, које су текле знатно спорије него код укупног становништва Београда, показују да су под снажним утицајем стамбеног дефицита у Ромској популацији. Значајно обогаћивање стамбеног фонда Београда у периоду од краја Другог светског рата до краја осамдесетих година XX века је имало само делимичан утицај на ромску популацију из више разлога, од којих предњаче неповољан друштвено-економски положај и специфично схватање стамбене културе које произилази из карактеристичног менталитета ромске популације.

Према подацима Пописа становништва, домаћинстава и станова из 2002. године удео ромских самачких домаћинстава у укупном броју ромских домаћинстава је био више него дупло мањи у односу на исти удео на нивоу Града Београда. Удео ромских самачких, двочланих и трочланих домаћинстава у укупном броју ромских домаћинстава је износио 40,7%, док је исти удео на нивоу Града Београда износио 67,4%. На успорен процес уситњавања ромских домаћинстава указује и податак да процентуални удео домаћинстава која броје од 5 до 10 чланова износи 38,8% што је скоро четири пута више у односу на исти удео на нивоу Града Београда, при чему је највећа разлика у уделу петочланих домаћинстава. Ипак, када разматрамо структуре домаћинстава треба занати и да постојање разлика није условљено само економским (стамбеним) факторима, већ и демографским. Диференцијални наталитет, односно природни прираштај по националности је нарочито изражен код ромског становништва. Са стопама наталитета од 23‰ и природног прираштаја 17,8‰, Роми у Београду спадају у ред највиталнијих и најмлађих етничких група са изразито повољном старосном структуром. Вредности наведених показатеља указују на јак утицај демографских фактора у формирању структуре ромских домаћинстава који заједно са факторима друштвено-економског положаја и стамбеним проблемима, што преображај ромских домаћинстава у Београду чини неизвеснијим у ближој будућности.

Литература

- Вујовић, С. (1993). Роми и становање. У *Друштвене промене и положај Рома*, Зборник радова са научног скупа одржаног 10. и 11. децембра 1992. године, књига LXX. Београд: САНУ-Институт за социјалну политику.
- Вукановић, Т. (1983). *Роми (Цигани) у Југославији*. Врање: Нова Југославија
- Кнежевић, А. (2006). *Роми (Цигани) у Београду-етнодемографска проучавања*. Београд: Географски факултет, магистарски рад.
- Митровић, А. (1992). Роми на границама сиромаштва-резултати истраживања "Друштвени положај Рома". У *Развитак Рома у Југославији-проблеми и тенденције*, Зборник радова са научног скупа одржаног 12. и 13. јануара 1989. године, књига LXVIII. Београд: САНУ-Одељење друштвених наука.
- Петровић, М. (1999). Динамика и структура домћинстава Београда. У *Становништво Београда према попису 1991*. Београд: Град Београд-Завод за информатику и статистику и Институт Друштвених Наука-Центар за Демографска Истраживања.
- Степић, М. (1985). *Роми на територији Београда*-дипломски рад. Београд: ПМФ-Одсек за географију и просторно планирање.
- *** (2002). *Књиге резултата Пописа становништва, домаћинстава и станова 2002. године*. Београд: Савезни завод за статистику и Републички завод за статистику.
- www.humanrights.gov.yu – веб сајт Министарства за људска и мањинска прва Србије и Црне Горе.

SOCIAL POSITION, RESIDENTIAL PROBLEMS AND CHARACTERISTICS OF HOUSEHOLDS AND FAMILIES OF ROMA POPULATION IN BELGRADE

ALEKSANDAR KNEŽEVIĆ^{1*}

¹*University of Belgrade - Faculty of Geography, Studentski trg 3/3, Belgrade, Serbia*

Abstract: The social most endanger inhabitants in Belgrade is the ethnic group of Roma. Social isolation, ghetto lifestyle and deficiency interest of Roma population for overall social development, in relation with other contents of Roma ethnic culture, makes definite influence on different aspects of their life. Residential problems in Roma population are the most evidence form of their misery. The attrition process and addition number of households, as one of indicators of modernization, stream slow and show correlation dependence between caste and residential problems. According to final results of Census in 2002, the largest concentration of declare Roma was in Belgrade (total number was 19.191 apropos 17.7% in total Roma population in Serbia). Percent stake of single and binomial households in total number of Roma households in Belgrade was 24.7% in regard the same stake on Belgrade level (47%). More visibility differences are in five to ten members' households; in Roma population stake was 38.8%, plural more than same stake on Belgrade level. Research results of Roma population in Belgrade come into view family mode organization, thus 62% Roma population in Belgrade lives in extended families. Other kinds of family organization are cognizable only in fragments or in modify types where family relationships don't import collective households.

Key words: Roma population, household structure, residential problems, family, caste, census, ethnic distance.

Introduction

Although the ethnic group of Roma is the social most endanger inhabitants in Belgrade, we did not explore real level of their economic backwardness. Social segregation, ghetto life style and deficiency interest of Roma to overall social development, along with other contents of Roma ethnic culture, directly make the influence on different aspects of their life. Does the Roma population improve their social-economic position? According to census data, we could offer only the partly answer because predisposition for Roams in certain circumstances to change the national declaration and thus mask true demographic picture. Undoubtedly the greatest progress in this regard is the termination of the Roma from the nomadic past, they at least gave perspective the opportunity to quickly catch up with time and space in which they live and offered hope for a deeper transformation. However, disregarding the environment in which they live, the Roma have long cultivated professions that are long outdated and whose need has almost none of their environment, so they were forced to frequent migrations that affected both the full vanish their economic activities as well as to their residential problems and social situation in general. The effect of these factors associated with specific patterns cultural-civilization and deeply entrenched habits and mentality of Roma, has led the transition to some kind of family structure and characteristics of Roma households. In the period after the Second World War, the increase in the number of households in Belgrade took place at a faster rate than population growth is taking place. The question is: why is this trend, which was universal and caused by the major social and economic changes, rapid industrialization, urbanization and overall modernization of all sectors of society, isn't manifested in Roma population. On the contrary, the process of fragmentation and an increase in the number of households as an indicator of modernization, in Roma population in Belgrade has flowed more slowly and clearly indicated on the correlative dependence social position and residential problems.

* e-mail: knezevicaleksandar@yahoo.com

According to the census of population, households and dwellings 2002nd, the total number of declared Roma in Serbia (excluding Kosovo and Metohja) was 108 193 which makes a contribution of 1.44% of the total population of Serbia and places them in third place in the number of national minorities (Hungarians and Bosniaks behind). Of the total number of declared Roma in Serbia, 73.1% live in the territory of Central Serbia, and 26.9% in Vojvodina. The largest concentration of declared Roma lives in Belgrade, where there are 19,191 or 17.7% of their total number in Serbia. According to the same results, the number of Roma households in Belgrade amounted to 4986, with an average size of about 4 members (3.8), of which 38.8% of Roma households had 5 or more members.

The social position of Roma population in Serbia

On contemporary life and customs of the Roma in Serbia has a great impact overall process of socio-economic development. For centuries, Roma expressed desire to preserve their traditional cultural heritage and identity. Along with that, as of XX century, the Roma are more intense effort to move from an archaic-patriarchal way of life in a modern form of national life that is based on the progress. Roma are gradually incorporated into the socio-economic community in the geographic environment in which they live, mainly as carriers of jobs in industries that others did not want or were unable to perform (street cleaning, work on the graveyards, garbage disposal, etc.).

Since ancient times the Roma in Serbia have all the rights and obligations as other nations. In the period from 1919-1941, there were a variety of professions and working activities. In addition to numerous traditional crafts that have performed as professional workers, among them was industrial workers, teachers, priests, officers, doctors, lawyers and other professions.

For the period of 1945-1991, many authors claim that the Roma in Serbia have reached a decent level of social emancipation, and that the socialist structure of the former Yugoslavia responded the process of drawing Roma rigid framework of traditional life. Thus, states that among the Roma in this period was ..." artisans of all types of traditional and new crafts, traders, industrial workers, farmers, doctors, nurses and medical technicians, engineers, lawyers, professors, teachers and teacher, curator museums, educated professional musicians, members of the Army staff officers, policemen, priests, actors. At the gym and sports, in particular stand out as a boxer and wrestler, in some cities there are Roma football clubs, folklore and amateur theater company and Roma"(T Vukanović., 1983.).

Although this period is linked to improvement of living standards, life and customs of the vast majority of Roma in Serbia was based on the traditional-patriarchal way of life which took place in its own social isolation, on the outskirts of modern civilization, in the heavy material and cultural backwardness. This fact is confirmed by the Roma ethnic mimicry in the hope that they would renounce their own ethnic identity to take a decision, primarily for social problems.

Unique in that it has never treated the Roma as a problem, SFR Yugoslavia has been among the advanced countries in its attitude towards Roma. Unlike other Eastern European countries where Roma live, the Yugoslav authorities were not seriously addressed the problems of the Roma, or had a policy specifically aimed at the Roma population.

Social changes of the Roma population are based mainly on their youth movement and the social conditions of the environment in which they live. With the first official use term "Rom" in the census 1971st year, started a series of "sporadic attempts" to develop the cultural rights of Roma, which lasted until the eighties of XX century. The first publications in the Romani language are related far more to 1935th, when the magazine published in

Belgrade under the name of "Gypsy" newspaper (Romano LIL). As of March 1935 this journal was published once a month. Journal "Voice of Roma" which appeared 1973rd was conceived as a means of informing the Roma in the whole of Yugoslavia, but because of financial problems has repeatedly disappeared. As time went by Roma are given the opportunity to present their social life and through electronic media. Of 23 July 1981st waves at the Belgrade radio Studio B began broadcasting the first show on the life and works of Roma, called "Listen People" (Ašunen Romalen). The existence of this show was the merit of people who participated in its realization (Rom society activists in Belgrade and employees at the station Studio B) and that all costs are paid for personal technology devices. Due to good music, interesting guests, and the most current news about the Roma, this show was at the top of the station's audience (Stepić M., 1985.).

After this pioneering move in the media space of Belgrade, started founding editorial on the Romani language and on other radio and TV stations so that Roma are entering the media space given the opportunity to present a wider audience characteristics related to their cultural identity.

The disintegration of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia and the beginning of civil war has changed the form of organization of Roma. Results of the progress in the social recognition of ethno-cultural identity through participation in social life of Belgrade and Serbia which was made by Roma until 1991 have been seriously questioned. Entering the multiparty system in the political life of Serbia is completely distorted the essence of the organization of the Roma and convert their organizations to Roma associations of citizens, who have been forced to deal with humanitarian issues, and generally finding donors for the rehabilitation of social misery, which is in war conditions is significant. During the nineties years of the twentieth century, formed the first Roma political parties, which was supposed to mean, and their entry into active political life, but also the chance that the Roma themselves affect their lives. In practice, it was shown that at least benefit from such political involvement of Roma people had, since Roma parties were often the target of various political manipulators who they were because of personal interest and give them promises that were never realized.

States no longer had interest in solving problems encountered Roma population and the Roma were left to their own and an academic discussion, which enabled the mass emergence of nongovernmental organizations (NGOs), which, at most, in their programs include activities in the field of humanitarian work, social integration and education. However, the activity of most of these organizations has been dependent on financial support for the implementation of ongoing projects. At the moment, when the missing money, the activity of many non-governmental organizations to become a fiction.

Today's moment in the life of the Roma in Belgrade is slightly different than the nineties of XX century for several reasons. First, the general social climate in Serbia is favorable for the entire population, and therefore for the Roma. Serbia's path to the European Union is covered by various obstacles in the form of standards that states must meet, and the central place of course, takes its relationship to human and minority rights. The fact that the Roma in Serbia are among the most vulnerable group of national community, puts them in a priority group, which means that the activities aimed at solving the problems of the Roma under the scrutiny of the international public. In addition goes intensive cooperation of Government with many international organizations dealing with minority issues and forming Government institutions whose are actively engaged in solving problems faced by Roma population.

The biggest step forward was made in February 2002 when the then Federal Republic of Yugoslavia adopted a law on protection of freedoms and rights of national minorities, which recognized the status of the Roma national minority and guaranteed

protection of individual and collective rights. "In order to implement the provisions of the Act, the Ministry of Human and Minority Rights, with the help of international organizations-the OSCE, UNHCR, UNDP, OHCHAR, the UNOCHA, UNICEF and the World Bank, has formed a team which produced a draft Strategy for the Integration and Empowerment of Roma, which covers residential, education, economic empowerment, social and health care, political participation, information and media, culture, problems of discrimination, particularly by treating the issue of women, internally displaced persons and asylum-returned"².

Ministry of Human and Minority Rights has also formed "The Secretariat for Roma National Strategy", which was started in April 21st 2003.

In this way, the state is again placed in the position holders of the main activities to solve the problems faced by Roma, which gives the opportunity and hope that priority Roma organization in the future be, above all, the promotion of their ethno-cultural identity, not just search for financial donors aimed at solving social status.

Residential problems of Roma in Belgrade

Residence is one of the most important elements of everyday life of individuals, families and social and ethnic groups in general. Stan is a material merit that has its quantitative features, quality, form and institutional status. The above properties flat certain social status, role and symbolic belonging to tenants. Sociological approach to residence is characterized by studying the causes and consequences of residence shortages, as well as differences in the distribution of social and shortages. Lowest social strata (poor) is the hardest hit by residential crisis in a residential deficit, residential unfitness to the individual and family needs, inequality residential status of persons belonging to certain social strata and social segregation by place of residence.

Whereas the residence is determined by ranking of individual and social groups in the social division of labor in the production and distribution of material wealth, social power and reputation, it means that in considering the residential problem of Roma should start with the social position of Roma as an ethnic minority, or the general social framework of their residence. Social position of Roma, who determines their standard of living is related to the issue of their integration at the level of local communities, their cultural identity and multi-ethnic coexistence in the city area. There are many theoretical considerations and practical solutions to integrate people, communities, and countries (economy, civilization, ethnic integration). However, resistance to integration, as a leveling process, are also numerous and very widespread both in developed and developing countries.

The residential situation of Roma is the most visible form of their poverty. Of course, not all Roma are poor, but on the whole, they are poorer than non-Roma-majority population. When we discuss about Roma, we could talk about "ethno strata status, and sub proletarian position which is main characteristic of the discriminated minority groups" (Mitrović A., 1992).

Typically, illegally built and abandoned wild Roma settlements are unsafe and unhygienic segregated settlements, mostly made up of poor, sometimes waste materials with poor municipal infrastructure, where the inhabitants live off or poorly integrated into local and global society. Way of life and values in such areas as marked by the culture of poverty, as well as product adaptation and reaction of Roma poverty of their marginal position in contemporary society. Sociologists believe that the way out of poverty, at the theoretical

² www.humanrights.gov.yu

level, should be sought within the framework of the theory of social layers and changes, not in the theory of culture of poverty because “of the perceptions about the culture of poverty and misery to the ideology of blame the victim did not come a long way” (Vujović S., 1993)..

Roma in Belgrade are settled in peripheral areas, with the exception of those which are due to expansion of the city, survived the inner-city area (Old Fair, Gazelle, Marinkova bara, etc.). Examples of Roma residence in urban residential buildings and units are rare. Such examples are visible, for example, in the settlement Čukarička padina, where, at the end of the eighties of the twentieth century, on the site of the former Roma settlements, built complex of residential buildings. In these buildings there are Roma who were received apartments in exchange for destroyed houses, but their number decreased significantly in the last 20 years. In fact, the majority of Roma from this location has sold its newly built apartments. Insufficient adaptation in the new environment could be seen to remain Roma population. They are; therefore, distinguish themselves in their own ethnically homogeneous settlements even when they have solved residential conditions. However, the spatial distance for two-way and non-Roma population does not want to live in the Roma neighborhood. Ethnic and spatial distance are established because of confronting prejudice, distrust towards members of other ethnic and racial groups and their inherent way of life. On the occasion of this phenomenon we can talk about “space stereotypes”, which are formed on their perception of the Roma settlements and the perception of the settlement by non-Roma population, those ethnically different citizens who live in other parts of the city.

The level of social integration of Roma population in Belgrade changes in time and space. Dissatisfaction Roma population of Belgrade rarely gets organized forms of manifestation, usually because of lack of courage and feelings that protests can have no effect. Being poor, means a rule, to be irrelevant and powerless. In order to establish the social integration of Roma in Belgrade, it is necessary to the existence of a relatively high level of sharing aspirations and problems in the community, positive social adaptation to the situation and the relatively same level of endanger feeling of all members. However, we could conclude that the Roma in Belgrade “haven’t got offer for their assimilation or cultural pluralism, but we expect of them only partial acculturation, which does not lead to social and structural integration” (Mitrivić A., 1992).

Characteristics of Roma households and families in Belgrade

The individual structure of the population, natural movement of the population and migrations are in the largely depend of economic characteristics, organization and size of households. In large urban areas such as Belgrade, it is noticeable impact of modernization of society in the transformation of households, primarily in terms of their composition and size. "It means, this areas are leading in the transformation process of households to reduce their average family size and the decreasing number of children in the family, changes in marital behavior, aging population and prolonged life. All of these influences to change the structure of households by number of members in modern societies, especially large urban areas, marked by strong growth and share single households and binomial households, a slight increase three-households and stagnation or slight decline in four-households, the decline in the share of households with five or more members. In most development European countries share of single-member and binomial households is 50%, while in some cities, only a single-member households reached that share"(Petrović M., 1999).

However, changes in the structure of households are not equal in all societies, and dependent on many factors as economic. In societies with advanced economy larger share of households is with fewer members. The same is for households within the same society,

provided that in addition to economic factors can have an important role, and cultural factors, especially in multiethnic societies. According to data of census of population, households and dwellings in 2002, the average size of households in Belgrade amounted to about 3 members (2.7), while the average size of Roma households in Belgrade amounted to approximately 4 members (3.8), of which 38.8% of Roma households had 5 or more members (table: 1.)

Table 1. The structure of Romani households in Belgrade and the total number of households in Belgrade by the number of members of the 2002nd

Source: For Roma in Belgrade RZS-special treatment; for the City of Belgrade results of Census 2002nd year

Share single and binomial households in the total number of Roma households in Belgrade in 2002 amounted to only 24.7%, which is approximately twice less than in the same proportion at the City of Belgrade (47%). More visible differences are in the structure of households with 5 or more members, where that share at Roma in Belgrade was 38.8% and it was four times higher compared to the same share at the City of Belgrade, which amounted to 10.4 % (figure 1.).

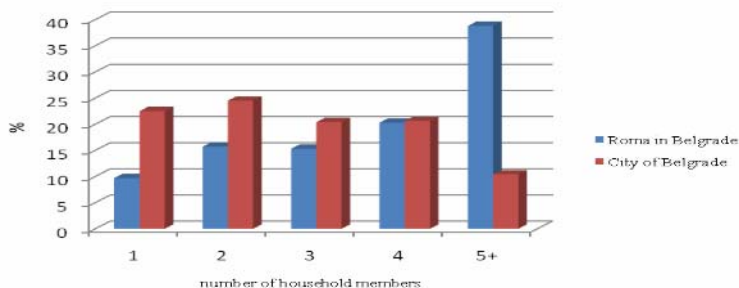

Figure 1. Structure of Roma households and households in the City of Belgrade, according to the number of members, 2002nd

Results of field research carried out 20-30. August 2006, at the seven sites that were inhabited by Roma (Makiš, Obrenovački put Banovo brdo, Sajam, Gazela, Marinkova bara and street of Vojislav Ilić) in five municipalities of Belgrade (Čukarica, Savski Venac, Novi Beograd, Vozdovac and Zvezdara) indicate the significant differences in relation to official statistics regarding the structure of Roma households in Belgrade, according to the number of members. The study included 294 persons of Roma nationality (1.5% of the total number of Roma in Belgrade, according to the census of 2002.), living in 52 households, of which polled 100 participants aged 18-54 years. According to the results of field research and share single and binomial Roma households is 15.3%, while the largest share five members' households (23.1%). It is also apparent difference in the share of households with five or more members. According to the census of 2002, that share amounted to 38.8%, while the results of field research that share was 73% (Table: 2). In terms of the structure of households by number of members, thus the difference is expected because the survey covered most of the households in Roma settlements in the occupied economically poorest strata of the Roma in Belgrade, while the census results are included in the Roma households are in the process of integration of partial or up transformed.

According to family composition, family households are dominated, of which 50% of waste in households with one family.

Table 2 The structure of Roma households in Belgrade by the number of members (2006th)

Source: Knezević, A. (2006). Roma (Gypsies) in the Belgrade-ethno demographic study. Belgrade: Faculty of Geography, MA thesis

In studying the Roma in Yugoslavia, Tatomir Vukanović stated that their social organization is a very interesting phenomenon, which is organized in a rather archaic way and is not significantly vulnerable to the processes of urbanization and modernization of society in general. He separated following the social order at Roma:

- “Family-the basic family composed of husband, wife and their minor children are unable to work are at the first place. When children grow up and get marry, if they do not suit, there is an extended family. This type of family is commonly found in farmers and craftsmen, both in villages and in towns.
- Family (Kind)-all by male relatives as well as the female line, regardless of whether you live in an extended family or kin cooperative or not, called the family (Kind) name.
- Cooperative kinship-when one extended family, especially of a few dozen family members in the household makes cooperative kinship. With the progress of culture and civilization, this type of society is falling apart at Roma.
- Kinds-kinship members of the male line, who live in more houses, make kins. These are close relatives-cousin.
- Brotherhood-blood relatives of the men's line, and five circles of kinship, are a fraternity. They have the same habits, and not married to each other.
- Fis (tribe)-it is the kinship institution, which originated from a common ancestor, the six circles and beyond. Fis is the most common among the Roma in Kosovo and Metohija under the influence of the Albanian population, as the Orthodox Roma, as well as for Roma Muslims. It is not used to marry each other between Roma from the same Fis; it is retrieved from the tribal organization of Albanians” (T. Vukanović, 1983.).

In demographic researches, we could study families from several aspects (size, type, organization, etc.), and the results are used to better explain and considered the changes in the demographic development.

From the literature it is known, that in all the Roma community in Serbia, father has the greatest power in the family (absolute master). It is based on the patriarchal mentality of the Roma in Serbia, religious beliefs and dogmas of Islam and Christianity (depending on which religion belongs to). We should add ancient custom of buying brides, which is illegal but can still meet with Roma. Bride price determined by the father in law and bride's father. Then father of the family become carrier right over bride's family. With Roma's common that when the husband supports his family, then he and her master. If both spouses are employed, the master of the family is a father, as well as in the case where only women is employed.

By the results of field research, some of these characteristics of the Roma families have been confirmed and is still current, while some of those lost, or culturally and traditional are and non-specific for some Roma groups. Thus, in terms of social organization, research results indicate the family way of organizing; 62% of Belgrade's Roma live in extended families, while others live in basic families (figure 2). Familial organization of the Roma in Belgrade is known only in fragments. It has been modified, because no relatives of the man's and women's line, and their family connections don't include the common household. Institutions such as cooperative kinship, gender, brotherhood and fis, among Belgrade's Roma most likely no longer exist.

In basic families, the husband has the greatest impact, which usually maintain a family and decide on everything, while in the extended families, for the question “who is the leader of family”; the most answer was "grandfather". The results of research show that the

religious cognition isn't cause for their patriarchal way of life; also, husband has no unlimited impact.

It is also noticeable that the traditional framework of family life is more liberalized on the Roma populations who are more settled or were born in Belgrade than in the Roma who have recently moved.

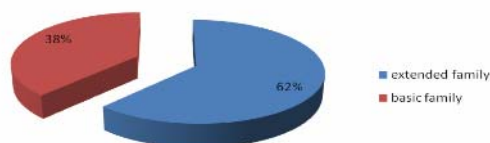

Figure 2 Types of families of Roma in Belgrade in 2006

Conclusion

Regardless social isolation, residential problems and periphery position in all main processes of society modernization, Roma population in Belgrade confront with important demographic and other changes, which could leave them from traditional to living phase of development. The influence of margin society position of Roma population in Belgrade (and in Serbia), is the most evidence on their large residential problems which could not be decided by competency municipal and government institutions too. Changes of household's structures (principally in number of members) were slowly in Roma population, than in total population of Belgrade and there were under the influence of residential deficit. Powerful construction uptown, especially after World War II until 1990, had small influence on Roma in Belgrade because of few reasons, whereof precede bad social-economic position, and specific understanding of residential culture.

According to final results of Census in 2002, percent stake of single households in total number of Roma households in Belgrade was 9.7% and approximately double less than same stake on Belgrade level (22.5%). Percent stake of single, binomial and tripartite households in total number of Roma households in Belgrade was 40.7% in regard the same stake on Belgrade level (67.47%). At the slowly process of attrition Roma households, shows and data for households which consists of five to ten members; percent stake of Roma households in Belgrade which consists of five to ten members was 38.8%, or plural more than same stake on Belgrade level, and the largest difference is at percent of five members households. However, at researching household structure it is need to know that exist the differences isn't only influence of economic (residential) factors, than and demographic. Different birth rate and rate of natural increase according to nationality is especially reported at Roma ethic group. With crude birth rate of 23‰, and rate of natural increase of 17, 8‰, Roma population in Belgrade belongs in group of most vitality and youngest ethnic communities with clear advantage to age structure. There describe values show massive influence of demographic factors in forming of structure Roma households, which together with social-economic and residential factors make doubt reduction of Roma households in the nearly future.

References

See References on page 267